

SVĚTOVÁ VÝROČÍ UNESCO

ODKAZ OTCE VLASTI

**700. VÝROČÍ OD NAROZENÍ KARLA IV.
(1316-2016)**

Autor: Mgr. Pavel Vaníček

Obr. 1
Karel IV. v triforiu
katedrály
sv. Víta

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

VÝROČÍ

V letošním roce 2016 si připomínáme již sedmisté výročí od narození českého krále a císaře Karla IV. z rodu Lucemburků. Bezsporně tento král a císař patří mezi nejvýraznější osobnosti našeho státu. Karlův význam a velikost si uvědomovali již jeho současníci – Vojtěch Raňkův z Ježova ho v pohřební řeči označil za „Otce vlasti“. Díky Karlově velikoleposti a významu, historickým dílům, oblibě a filmovým i muzikálovým zpracováním byl Karel IV. zvolen v národní anketě pořádané Českou televizí v roce 2005 „Největším Čechem“.

Výročí je nejen příležitostí k seznámení žáků s klíčovými životními osudy tohoto velikána, ale otevírá také možnosti, jak obeznámit žáky s jeho myšlením, názory, listinami, jeho politickým a kulturním dědictvím, státnickými činy i místy působnosti.

Karla IV. je možné představit i jako literárního tvůrce a kronikáře díky jedinečnému dílu *Vita Caroli*.

Karla navíc vnímáme i jako zakladatele významných staveb a člověka, jemuž leželo na srdci blaho našeho království a z Prahy se rázem stalo velkolepé staveniště, důležité centrum, evropská tepna a velkoměsto.

A v neposlední řadě jsou důležité Karlovy reformní (např. ve Svaté říši Zlatá bula Karla IV.) a mírové snahy v rámci evropského nadnárodního soustátí i snahy usmířit zneprátenou Francii a Anglii v době stoleté války.

Obr. 2
Karlovo státnické
dílo: Země Koruny
české

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

PŘEMYSLOVSKÉ DĚDICTVÍ

Karel IV. byl patřičně hrdý na svůj původ po matce Elišce Přemyslovně a přihlásil se k odkazu tohoto rodu. Svatého Václava považoval za významného světce a duchovní osobu, jemuž zasvětil korunovační klenoty i Země Koruny české.

Vraťme se tedy do 13. století a vyzdvihněme zásluhy tzv. „posledních“ Přemyslovců o povznesení Českého království ve středoevropském prostoru, v době kdy Svatá říše římská i papežství procházelo složitými etapami vývoje.

Vzestup přemyslovského rodu a započal **Přemysl Otakar I.** (vládl 1197-1230). Již jeho nástup na trůn signalizoval velké události. Přemyslových jedinečných schopností a cílevědomosti si všiml již jeho nevlastní bratr Vladislav Jindřich, když mu ustoupil a přenechal vládu. Je to v českých i evropských dějinách ojedinělá událost, ale právě Vladislavova oběť a prozíravost se ukázala jako výjimečná, neboť počínaje rokem 1197 následovalo dlouhé období míru, konsolidace a velkolepého politického vzestupu českého přemyslovského státu.

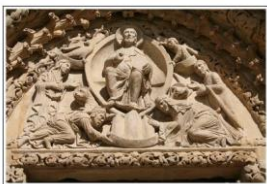
Schopný Přemysl dokázal patřičně politicky lavírovat a a svoji úspěšnou politiku vůči římským králům a Svaté říši římské dokázal nakonec jedinečně zúročit. Získal královskou korunu a o pár let později roku 1212 si vysloužil od císaře Fridricha II. veledůležitou listinu známou jako Zlatá bula sicilská. Ta zaručovala přemyslovskému rodu dědičný královský titul, právo investitury a domácí volbu panovníka. Za to se králové museli účastnit sněmů v říši, posílat 300 jezdců na korunovační jízdu římských králů do Říma a uznat formální svrchovanost říše.

Obr. 3
Busta Přemysla
Otakara I.
na náhrobku
v katedrále sv. Víta
od Petra Parléře

Obr. 4
Zlatá bula sicilská

Obr. 5
Vstupní portál
v Předklášteří (vpravo
dole klečící královna
Konstancie u nohou
Krista)

Obr. 6
Jezdecký portrét
Václava I.
v Gelhausenově
kodexu

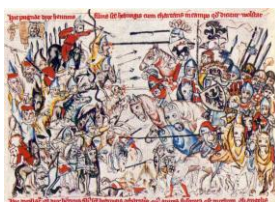

Obr. 7
Privilegium, jímž
Václav I. uděluje
Brnu četná práva a
svobody.

Svojí bystrou politikou si získal zahraniční respekt. V domácí politice dokázal prosadit královskou moc a pevně přimknul Moravu k Čechům především díky bratrské spolupráci s již zmiňovaným Vladislavem Jindřichem. K růstu ekonomiky a hospodářskému rozmachu českých zemí jistě přispělo objevení stříbrné rudy na Jihlavsku a s tím spojená a umně provedená měnová reforma. Případným sporům o trůn se snažil předejít Přemysl Otakar I. zavedením tzv. primogenitury (zásada, že na trůn má legitimní nárok vždy pouze nejstarší syn krále). Došlo tak k odstranění tzv. „stařešinského“ řádu, který preferoval nejstaršího člena přemyslovského rodu. Prosazení silné panovnické moci bylo základním předpokladem k politickému vzestupu Českého království.

Snad v jediné oblasti měl Přemysl problémy, a to v manželství. Spory s první manželkou Adlétou Míšeňskou jistě nevyvěřaly díky neplodnosti, jak se tak stávalo, neboť spolu syna Vratislava a dceru Dagmar, která byla provdána dokonce za dánského krále Waldemara. Problémy byly spíše povahové a zřejmě i díky příbuzným z rodu saských Wettinů. Až po dlouhých diplomatických jednáních byl svazek rozlučen a Přemysl si vyhlédl jako druhou nevěstu mladičkou uherskou princeznu Konstancii. Tato královna je zakladatelkou významného cisterciáckého kláštera a baziliky Porta coeli (Brána nebes) v Předklášteří u Tišnova nedaleko Brna.

Z Přemyslova druhého manželství se narodil dědic a budoucí král **Václav I.** (vláda 1230-1253). Sňatková politika hrála důležitou roli, a tak byl mladičký Václav oženěn s členkou mocného rodu Štaufů Kunhutou. Manželům se narodilo celkem 5 dětí. Podle záznamů dobových kronik král nesnášel zvuk zvonů. Podle lékařské terminologie se jednalo o tzv. idiosynkrazii – zvýšenou přecitlivělost na určité frekvence zvukového vlnění. Jako král hledal odpočinek od vysoké politiky při lovu. Při jednom honu pronásledoval zvěř tak divoce, že si poranil levé oko, proto se vžilo také označení Václav „Jednooký“. Václav velmi úspěšně pokračoval v otcových stopách. Mimo jiné prováděl i kolonizační politiku v pohraničí, kam zval zejména německé osadníky.

Obr. 8
Středověká
iluminace bitvy
u Lehnice

Obr. 9
Světice
Anežka Česká

Obr. 10
Mapa zobrazující
velikost Českého
království za vlády
Přemysla Otakara II.

V roce 1241 se šťastně podařilo odrazit vpád mongolsko-tatarských nájezdníků. Šikovně král hledal oporu své moci v královských městech a jedním z nich bylo Brno, které bylo povýšeno na královské v roce 1243. V této době se k nám dostává také gotický životní styl, rytířská kultura, turnaje a rozšiřuje se i dvorská poezie či zpěvy.

Jen pro úplnost připomeňme, že Václavovou sestrou byla známá Anežka Česká – abatyše kláštera Na Františku, významná osobnost duchovního, politického i společenského života. Byla svatořečena 12. listopadu 1989 papežem Janem Pavlem II.

Ve čtyřicátých letech 13. století se král Václav dostal do osobní krize způsobené smrtí řady blízkých (např. syna Vladislava), upadal do hluboké deprese a stranil se vlády. Navíc si král vytvořil úzký okruh důvěrníků – jakousi královskou radu a s ní řešil státnické záležitosti a opomíjel všeobecný hlas ostatní české šlechty. Odbojná skupina šlechty postavila do čela králova syna Přemysla a zvolila jej dokonce mladším králem. Ale díky šikovné politice a patřičnému štěstí se podařilo Přemysla přivést k rozumu a povstalce porazit a vůdce popravit. Ambiciózní Přemysl toužící po vládě byl alespoň částí rakouské šlechty zvolen roku 1251 jako rakouský vévoda a svoje postavení zpečetil sňatkem s téměř o třicet let starší dědičkou rakouských zemí Markétou Babenberskou. Přemyslovci pak vládli rakouským zemím na 25 let. Král Václav zemřel roku 1253 a byl pochován v Anežském klášteře na Starém Městě.

Přemysl Otakar II. se konečně mohl těšit z královského trůnu. Vládl 1253-1278). Hned po nástupu se mladý panovník utkal o rakouské dědictví s uherským králem Bélou IV. z rodu Arpádovců. Po krátkém smíru a rozdělení rakouských zemí mezi oba zainteresované muže vypukl boj nanovo. Spor rozhodla ve prospěch českého krále bitva u Kressenbrunnu roku 1260 zvaná jako „první“ bitva na Moravském poli. Přemysl na plné čáře porazil uherskou armádu a zastavil se až před Bratislavou – tehdejším Prešpurkem a přijal nabídku ke smíru, podepsaném ve stejném městě. Přemysl vítěznou bitvou připojil pod svoji vládu celé Štýrsko.

Mír byl stvrzen podle dobové zvyklosti a zřejmě i Přemyslova přání dynastickým propojením obou rodů.

Obr. 11
Náměstí Přemysla
Otakara II.
v Českých
Budějovicích
z Černé věže

Obr. 12
Josef Mathauser –
král Přemysl padl
na Moravském poli
(u Suchých Krut)
26. srpna 1278.

Obr. 13
Památník bitvy na
Moravském poli.

Vzal si za ženu Bélovu vnučku Kunhutu poté, co se podařilo domluvit rozluku s první ženou Markétou Babenberskou. Přemyslově dobré pověsti a sláve přispěly i dvě křížové výpravy do Pobaltí proti pohanským Prusům, kde založil město Königsberk – Královec, dnešní Kaliningrad. Celkový neúspěch v rozšiřování severovýchodním směrem zapříčinila zřejmě i malá podpora papežské kurie.

Ve vnitřní politice se snažil svoji moc stále více opírat o královská města, jichž založil či povýšil za své vlády na padesát, mezi nimi zmiňme například Litovel, Poličku, Ústí nad Labem a České Budějovice, kde veliké náměstí nese právě Přemyslovo jméno. Právě rozšiřování královské moci pak vedlo ke sporu s významnými šlechtickými rody. V jižních Čechách se tak král Přemysl dostal do konfliktu se starobylým rodem Vítkovců. Město Budějovice či klášter Zlatá Koruna musely působit jako trn v patě tomuto vlivnému rodu.

Největším a dalekosáhlým problémem pro Přemysla a obecně pro Přemyslovce znamenal vzestup rodu **Habsburků**. Počátkem konce se stal rok 1273, kdy byl kurfiřty zvolen Rudolf I. Habsburský. Jeho volbu ovšem Přemysl jako nejvážnější kurfiřt s královským titulem odmítl uznat. Hodně už se napsalo o Rudolfově prohnání, každopádně se uměl veřít do papežovy přízně a získat si spojence, použít i právní klíčky, když postupně připravil Přemysla o získaná území. Nakonec vynesl nad Přemyslem říšskou klatbu, kterou dal možnost Přemyslovým odpůrcům „zákonně“ opustit jeho řady. Vše se skončilo nešťastnou a krvavou bitvou na Moravském poli 26. srpna 1278 (na den sv. Rufa), kde byla česká armáda poražena. Porážka byla o to krutější, že zde padl i král Přemysl Otakar II.

Po této bitvě nastala v Čechách „těžká“ doba, neboť Přemyslův jediný dědic Václav byl teprve sedmiletým chlapcem, který nemohl samostatně vládnout. Poručníkem byl ustanoven strýc Ota Braniborský. Poručnictví navíc skončilo okupací našeho území, internací dědice trůnu v dalekém Braniborsku. Jedním z mála zdrojů je tzv. Zbraslavská kronika sepsaná k oslavě vlády Václava II., takže informace jsou dosti zkreslené a vůči Otovi Braniborskému je hodnocení veskrze nepřátelské. Teprve v roce 1283 se

Obr. 14
Guta Habsburská –
první manželka
Václav II.

Obr. 15
Eliška Rejčka -
druhá manželka
Václav II.

Obr. 16
Pražský groš - avers.

Obr. 17
Pražský groš - revers.

mohl Václav vrátit do svého království a zahájit krátkou, leč podivuhodně úspěšnou vládu.

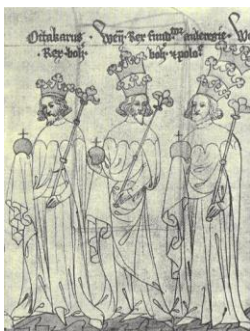
Král Václav II. (vládl 1283-1305), který byl dědečkem Karla IV. z matčiny strany, představuje osobnost, která se vyznačovala skvělým diplomatickým talentem a velkou ctižádostivostí. V mládí se sice podle kronikářských záznamů bál koček a bouřek, a vzhledem ke svému slabému zdraví nevládl brilantně mečem a těžko se vyrovnal otci jako rytíři, ale v dospělosti na trůnu to byla osobnost s jasnou vizí a plány. Místo otce „dobyvatele“ sedí na trůnu diplomat a člověk, který pochopil, že úspěšným může být jen tehdy, pokud se zachová jinak než jeho otec a postaví království na odlišných základech. Nahrálo mu i štěstí, co se týče událostí v sousedním Polsku či Uhrách.

Král Václav se ve své vnitřní politice snažil o rovnováhu sil mezi mocí panovnickou a zvyšujícími se politickými požadavky emancipující se šlechty. Zároveň se staral o klid a pořádek v zemi, který narušovali lapkové a bandité. To posloužilo klidu na domácí scéně, a pak se mohl soustředit na územní expanzi za hranice království. Výrazně spolupracoval s církví a podporoval šíření vzdělanosti a kultury. Právě Václav II. se u nás jako první vladař snažil kodifikovat zemské právo a založit v Praze univerzitu. Bohužel ani v jednom případě nebyl úspěšný, zřejmě nenazrála doba či nebyla ta správná politická konstelace, ale jednoznačně prokázal, že v nových podmínkách rychle se měnící Evropy může být vládnutí s jasnou koncepcí, jež se opírá o právo, pořádek a nenásilnou politiku, důležitým faktorem.

Avšak Václav II. by jen stěží dosáhl výsledků bez toho, kdyby právě za jeho vlády nedošlo k stříbrné horečce a objevení bohatých ložisek stříbrné rudy na místě budoucí Kutné Hory. Byly to právě stříbrné české groše, které ve střední Evropě otevíraly brány další mohutné přemyslovské expanzi. Ta logicky směřovala po předchozích nepříjemných zkušenostech na sever a do oblastí, kde nehrozil střet s říšskou mocí. Pouhým počátkem bylo ovládnutí celého Slezska. Po vymření rodu Piastovců následovala expanze na území rozdrobeného a nejednotného Polska. A už v roce 1300 dosáhl Václav výjimečného úspěchu, který se zatím nepodařil žádnému českému panovníkovi – byl

Obr. 18
Václav II.
jako autor
milostných veršů
(Codex Manesse)

Obr. 19
Trojice Přemyslovců:
Přemysl Otakar II.,
Václav II., Václav III.

Obr. 20
Expanze
Českého království
za vlády Václava II.

korunován polským králem. Vznikla tak česko-polská personální unie, která nejen urychlila znovusjednocení Polska, ale přinesla do středoevropského prostoru ideu mnohonárodnostního státu pod vládou jedné dynastie. Lucemburkové, Jagellonci a Habsburkové tak později de facto pouze navazovali na koncept posledních přemyslovských králů.

Další oslnivý úspěch následoval v roce 1301, kdy se Václavovi podařilo získat pro svého stejnojmenného syna uherskou korunu. Vzniklé přemyslovské soustátí sice budilo údiv a hned trojí královská koruna pasovala Přemyslovce mezi nejvýznamnější dynastie v Evropě, ale velká moc budí i velkou závist. V dalších letech proto musel Václav čelit tlaku jak Habsburků, tak i papežské kurie, kterou děsil průnik přemyslovské moci do Uher, jejichž královský titul byl odvozen právě z moci papežské.

Vrcholem protičeské kampaně pak byl v roce 1304 vojenský vpád římského krále Albrechta I. (1298-1308) do Čech. Bývalý Václavův zeť však v Čechách utrpěl fiasko a s nepořízenou odtáhl. I přes odražení nepřátelského vpádu znamenala válka s Albrechtem finanční vyčerpání Českého království. V Uhrách díky podpoře papežské kurie nastoupil na trůn Karel Robert z Anjou a Přemyslovci museli rychle vyklidit pozice. Podobný scénář následoval i v Polsku. Nemocný Václav II. nedokázal těmto událostem čelit a již v roce 1305 zemřel v pouhých třiceti čtyřech letech na tuberkulózu. Odešel bohužel od nedokončeného díla a svému nástupci odkázal více problémů a starostí, než byl mladý a nezkušený král Václav III. schopen zvládnout. Přesto je nutné zdůraznit, že Václav II. byl v mnohém duchovní předchůdce Karla IV. a není náhodné, že právě na jeho politiku později velký Lucemburk cíleně navázal.

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

Obr. 21
král Václav III.,
král český, polský a
uherský

1306 - SMRT VÁCLAVA III.

Takto je zapsán skon posledního Přemyslovce ve Zbraslavské kronice: „Potom se král, sebrav převeliké množství bojovníků, rychle vydal na pochod, aby pospíšil do Krakova, ale na tom tažení natropilo vojsko mnoho škod chudým a statkům církevním.

Když pak král Václav přitáhl do města Olomouce a bydlel v domě děkana hlavního chrámu, zabránil mu politováníhodný osud a žalostná sudba pokračovati, bohužel, v započatém pochodě. Neboť tento Václav, dosud mladičký, český král a dědic zákonitý a poslední, proklán smrtelnými ranami zahynul a zhasl.

Když totiž byl v letní době pro ochlazení pouze sám v paláci, oděn jen v košili a plášť, kdosi přistoupil k mladíkovi, který nikterak netušil úklady, a maje vhodnou příležitost, zranil ho třemi smrtelnými ranami a utekl.

Divíme se však všichni, že se dosud až dodnes neví, kdo byl najisto pachatelem tak nezměrné hanebnosti. Byl však spatřen jakýsi rytíř, řečený Konrád z Botenštejna, rodem Durynk, jak vyskočil z paláce drže v ruce zkrvavený nůž a utíkal; a ti, kteří byli venku, ho chytili a jako vraha králova zabili, dříve než mohl promluvit nějaká slova.“ (Zbraslavská kronika, kap. LXXXIV, Praha 1976)

Václavovou smrtí tak odchází první a poslední domácí vládnoucí dynastie. Dočasně došlo k zastavení vzestupu Českého království ve střední Evropě. Na úspěšnou politiku Přemyslovců a jejich odkaz věhlasně navázal právě Karel IV. založením univerzity či získáním římské a císařské koruny.

Obr. 22
Mladičký Václav III.
kárán za nemravný
život.

Obr. 23
Rudolf I., král český,
vévoda rakouský,
titulární král polský.

Obr. 24
Petr z Aspeltu,
mohučský
arcibiskup.

Obr. 25
Jindřich VII.
Lucemburský
císař římský.

INTERREGNUM (1306-1310)

Po zavraždění krále Václava III. následovalo období tzv. interregna – mezivládí, kdy se rychle vystřídali na trůnu Jindřich Korutanský díky dřívějšímu sňatku s Annou Přemyslovnou (sestrou zavražděného Václava III.) a Rudolf Habsburský, kterému byla nabídnuta ruka královny vdovy Elišky Rejčky. V našich dějinách se pro něj vžilo označení „král Kaše“. Po jeho smrti – zřejmě na úplavici při obléhání hradu Horažďovic - se znovu vrátil do Prahy jako král Jindřich Korutanský. Vzhledem k jeho nevalné autoritě se nakonec předáci šlechty a vrcholní církevní představitelé dohodli na nutné změně. Po tajných jednáních s císařem Jindřichem VII. Lucemburským se budoucím českým králem měl stát jeho syn – teprve čtrnáctiletý Jan Lucemburský, který si měl vzít za manželku další ze sester zavražděného Václava III. – Elišku Přemyslovnou.

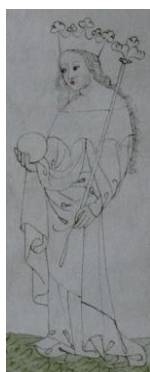

Obr. 26
Svatba Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny ve Špýru.

Svatba se konala 1. září 1310 ve Špýru. Českou princeznu získal Jan snadno, ale s královstvím už to tak jednoduché nebylo. Vládnoucí král Jindřich Korutanský se opevnil v Praze a nehodlal se vzdát nabytého trůnu. A tak musel Jan přitáhnout s vojskem a demonstrovat svoji sílu. Jeho vojsko obešlo Prahu a neúspěšně se pokusilo dobýt Kutnou Horu, aby získalo potřebné finance. Mohučský arcibiskup Petr Aspeltu vyslal posly do Kolína nad Labem s požadavkem, aby

Obr. 27
Jan Lucemburský
ve Zbraslavské
kronice.

Obr. 28
Eliška Přemyslovna
ve Zbraslavské
kronice.

Obr. 29
Jezdecký portrét
krále Jana
Lucemburského
v Gelnhausenově
kodexu.

vpustili Janovo vojsko do města, kvůli korunovaci krále. Ale ani kolínští své brány neotevřeli. Za tuhé zimy přitáhlo Janovo vojsko před Prahu. Obléhatelům nakonec přálo štěstí. Kaplan královny Elišky Berengar vyjednal uvnitř města podporu mladičkému králi Janovi Lucemburskému. Na znamení zvonu z věže kostela Panny Marie Před Týnem zahájilo vojsko Jana Lucemburského útok a díky pomoci zevnitř do města Prahy vstoupilo. Jindřich Korutanský narychnul na Malou Stranu a na Pražský hrad a posléze 9. prosince 1310 Prahu a České království nadobro opustil. Nový královský pár byl slavnostně korunován 4. února 1311 mohučským arcibiskupem Petrem z Aspeltu.

Naděje vkládané do krále Jana se postupně vytrácely. Jan měl blízko k francouzskému dvoru, kde král a královské slovo mělo jinou váhu. Česká šlechta zvyklá rostoucí mocí za poslední roky odmítla mít nad sebou silného panovníka a obávala se také o významné královské úřady, které by mohl král Jan obsadit svými věrnými stoupenci z řad zahraniční šlechty. Česká šlechta si vymohla na králi řadu ústupků a stvrzení svých nezadatelných práv v podobě Inauguračního diplomu (1311) a Domažlických úmluv (1318). Janovi se navíc nedařilo ani v manželství. Jeho dobrodružná povaha milující slavnosti, rytířské turnaje, lehkomyšlnost a neuvážené nakládání s penězi narážely na idealismus a sebevědomí Elišky.

Místo potřebného počátečního úspěchu při nástupu na trůn nastaly pro Jana krušné chvíle a postupně po sporech se šlechtou na naše království zanevřel. Rozhodl se raději věnovat rodové lucemburské politice ze širšího evropského hlediska v touze rozšířit lucemburské državy. Tato cesta jej zavádí na různá bojiště, zapojí se do sporů o římský trůn mezi Wittelsbachy a Habsburky. Cesta jej vede i na rytířské turnaje a kolbiště, které patří k dobovému koloritu a zábavě. S králem Janem byla spojována pověst o neohroženém rytíři, bez něhož se neobejde žádný turnaj, žádná oslava či rytířský turnaj. O králově rytířskosti a neohroženosti ještě uslyšíme, ale vypravme se za naším Karlem IV. Lucemburským do Prahy, kde se začal psát jeho život.

Obr. 30
Dům U Kamenného
zvonu na
Staroměstském
náměstí v Praze.

Obr. 31
Busta Jana
Lucemburského
jako českého krále
v katedrále sv. Víta -
dílo Petra Parléře
z roku 1370.

Obr. 32
Busta Elišky
Přemyslovny jako
české královn
v katedrále sv. Víta -
dílo Petra Parléře
z roku 1370.

KARLOVO NAROZENÍ A DĚTSTVÍ

Karel se narodil v Praze dne 14. května kolem páté hodiny ranní zřejmě v Domě U Kamenného zvonu jako třetí v pořadí královskému páru Janovi a Elišce. Otcí Janovi bylo teprve devatenáct a matce dvacet čtyři. Toto dítě si zasloužilo jistě velkou pozornost a vážnost, byl to vytoužený dědic trůnu nově etablovaného rodu Lucemburků mezi královskými rodinami. Podle Zbraslavské kroniky byl: „Tento chlapec dne 30. května, totiž na Boží hod svatodušní, v katedrálním Pražském chrámu za přítomnosti pana Balduina, arcibiskupa trevírského, biskupů pana Jana Pražského a pana Heřmana Prizrenského od Pana Petra, mohučského arcibiskupa, křtem svěcené vody slavnostně znovuzrozen, při čemž všichni z radosti volali a pozdravovali ho.“

Mít na svém křtu hned dva církevní kurfiřty, arcibiskupa trevírského a mohučského, to se hned tak někomu nepodaří! A jeden z nich Balduin byl dokonce prastrýček, to svědčí o úžasném vzestupu lucemburské dynastie. A nezapomeňme, že otec Jan jako král český byl na prvním místě mezi světskými kurfiřty. Dodejme jen, že jméno bylo vybráno po českém patronu Václavovi a stejnojmenném dědovi s přihlédnutím k české tradici, velikosti přemyslovské dynastie a zřejmě i ve snaze nepopudit českou šlechtu, no a svoje řekla i hrdá královna Eliška. Ovšem po šťastném narození idylka skončila. Maličký princ se bohužel stal součástí politických her a sporů mezi matkou a otcem. V srpnu 1316 teprve dvacetiletého krále Jana volaly vojenské povinnosti

Obr. 33
Balduin Lucemburský jako jeden z kurfiřtů.

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

Obr. 34
Hrad Křivoklát

Obr. 35
Hrad Loket

Obr. 36
Erb Zajíců
z Házmburka a na
Valdeku

do Říše a toho hned využila politicky ambiciózní královna Eliška. Syna Václava internovala zřejmě z bezpečnostních důvodů na dobře opevněném hradě Křivoklátu u svého stoupence Viléma Zajíce z Valdeka. Dalšího roku raději nechala synka převézt na ještě pevnější hrad Loket. Není se čemu divit, že král Jan moc nepřivykl českému prostředí, které mu skýtalo nejen problémy s domácí sebevědomou šlechtou, ale také spory a hádky s manželkou.

Spory s Eliškou vyvrcholily počátkem roku 1319, když královna odjela na hrad Loket. Jan hrad oblehl a obránci se nakonec vzdali. Královně byl dovolen odjezd s dětmi na věnný hrad Mělník, ale musela manželovi přenechat tříletého synka Václava, kvůli kterému se zřejmě hlavně vedl spor. A z tohoto období si maličký Václav odnesl jistě nemalé trauma. Byl internován ve sklepení hradu Loket, jak zaznamenali kronikář Beneš: „*Prvorozený Václav, řečený Karel, ve čtvrtém roce věku svého byl tamtéž na Lokti vsazen po dva měsíce do hrozného vězení do sklepa, takže viděl světlo toliko oknem. Ale potom po roce byl v hradě ne uvězněný, ale přece jako zajatec, zcela vydán na pospas marnostem; protože byl tehdy mladý, prováděl mladické činy*“. Následoval nucený pobyt na Křivoklátu, který připadl českému králi po smrti Viléma Zajíce z Valdeka. Zde trávil kralevic čas až do dubna 1323 tedy do svých sedmi let, kdy byl poslán do Francie.

Podívejme se krátce po stopách otce Jana. Králi se české prostředí postupně zprotivilo, a začal se více zajímat o dynastickou (rodovou) politiku, která se stala pro něj ventilem, jak bylo možné vybřednout z domácích problémů. A přidejme, že se králi Janovi vcelku dařilo. Prováděl úspěšnou sňatkovou politiku, připojil nová území, jako byla Lužice či část Slezska, bojoval zdatně a vítězně v mnoha bitvách. Ohledně krále Jana se pak právem vžilo rčení: „že není bitvy, turnaje či pitky, které by se nezúčastnil“. A k tomu přidejme jistě dvoření krásným ženám, kde jistě nezůstalo jen u dvoření.

Právě úspěšná sňatková politika vlastně ovlivnila i osudy Václava – Karla. Otec Jan se účastnil 21. února 1322 v Remeši korunovace francouzského krále Karla IV. Sličného. A zřejmě tam nastala příležitost k důležitým politickým a dynastickým jednáním.

Obr. 37
Svatba Marie
Lucemburské
s francouzským
králem Karlem IV.
roku 1322.

Obr. 38
královský pár:
Blanka z Valois a
Karel IV.
Lucemburský -
iluminace z 15.
století.

Janovi se podařil mistrný tah, když svoji sestru Marii v září 1322 provdal právě za tohoto krále Karla IV. Sličného. Velký podíl při vyjednávání sňatku měl Janův strýc, trevírský arcibiskup Balduin. Král Jan pak navázal na úspěšná jednání a kontakty s francouzským dvorem a domluvil pak ještě sňatek syna Václava s princeznou Markétou (zvanou Blanka), nejmladší dcerou hraběte Karla z Valois, který byl nejbližším příbuzným vládnoucího rodu Kapetovců. Když byly dohodnuty zásnuby, povolal Jan syna Václava do Francie, kam se vydal z Křivoklátu v neděli čtvrtého dubna 1323. Mimochodem do Francie byla pak provdána ještě i Václavova sestra Jitka za následníka trůnu Jana, řečeného „Dobrý“.

DĚTSTVÍ A VÝCHOVA NA FRANCOUZSKÉM DVOŘE

Po měsíci a několika dnech dorazil Karel v doprovodu do Paříže. Tam na něj čekal slavnostní šat zakoupený otcem. Ani bych se nedivil, že si král Jan na synkovy šaty půjčil peníze, které králi po celý život akutně chyběly.

Významným den nastal 15. května 1323. Z hlediska Francie významnější se odehrála korunovace tetičky Marie, oproti tomu z našeho hlediska Václavova svatba s Blankou. Novomanželé měli zřejmě problém v komunikaci, co se týče jazyka, a tak jistě prvořadým úkolem pro Václava bylo naučit se francouzsky. A pravděpodobně ve svatební den byla mladičkému Václavovi udělena svátost bířmování, a při tomto slavnostním okamžiku obdržel po svém kmotru, francouzském králi jméno Karel (Charles). A přidejme, že přes babičku Markétu Brabantskou sahaly geny až ke Karlu Velikému. Své nové jméno pak Karel používal po celý život, snad z vděčnosti, snad i z praktických důvodů (Francouzům se jméno Václav těžko vyslovovalo).

Pro teď již Karla znamenala přítomnost tetičky Marie jistě velkou pomoc při řádné dvorské výchově. A paradoxem jistě bylo, že francouzský král Karel IV., který „platil“ výchovu našeho prince Karla, mu dopřál více, než uměl on sám. Když to řekneme nadneseně, od čeho by tu vlastně byli ti úředníci a církevní hodnostáři. Princ Karel na to vzpomíná takto: „*Král mě velice miloval a přikázal mému kaplanovi, aby mne*

poněkud vycvičil v písmě, ačkoliv král sám nebyl písma znalý. A tak jsem se naučil číst hodinky blahoslavené Marie Panny, a když jsem jim poněkud porozuměl, čítal jsem je denně v dobách dětství svého stále raději, neboť mým opatrovníkům bylo od krále nařízeno, aby mne k tomu nabádali. Král pak nebyl lakomý na peníze a měl dobrou radu a dvůr jeho se skvěl množstvím shromážděných knížat jak duchovních, tak světských.“

(Karel IV., Vita Caroli, kap. V., Praha 2015, s. 12)

Českému princovi byl po příjezdu přidělen královský hrad Saint-Germain-en-Laye a výchovou byl pověřen klerik Jan z Viviers, ten dostával nemalé finanční prostředky na vedení princovy domácnosti, jak víme z pokladních knih královského dvora.

Teta Marie bohužel zemřela poměrně dost brzy, bylo to 26. března 1324 po předčasném porodu spolu s dítětem. Pro mladého Karla to byla ztráta velmi bolestná.

Po tetině smrti žil princ nějaký čas na královském dvoře, který se podle zvyků přemísťoval během roku po různých místech království. Na podzim 1324 se Karel opět nachází na hradu Saint-Germain-en-Laye v péči jiného vychovatele, kaplana Hueta z Viviers. Jelikož i v družině českého krále Jana se nacházel Petr, biskup z Viviers, je možné, že Jan mohl mít vliv na výběr těchto jihofrancouzských vychovatelů, kteří mohli mladému princovi předat něco z bohaté provensálské kultury.

Zajímavostí jistě je, že francouzský král poslal Karlovi matce Elišce jako „suvenýr“ úlomek trnu z Kristovy koruny, údajně jako prst dlouhý, jak zaznamenal kronikář František Pražský.

Roku 1328 zemřel francouzský král a nemaje syna tak vymřela přímá linie Kapetovců, jež vládla od roku 987. Na trůn nastoupil Filip VI. (1328-1350) z vedlejší linie rodu Valois. 29. května 1328 se Karel s otcem Janem zúčastnili slavnostní korunovace krále Filipa v Remeši. Zajímavé je, že král Jan si více rozuměl s tímto novým králem, protože oba měli sklony pro nádheru dvora, dobrodružství a rytířské turnaje. Zato princ Karel si zapsal kritickou poznámku o novém králi: „*Filip podržel rádce svého předchůdce, ale nepřikládal sluchu jejich radám a oddal se lakotě.*“ Zřejmě Karlovi skončily zlaté časy na francouzském

Obr. 39
Filip VI. z Valois
(1293-1350).

dvoře a přišel o zajímavé peníze. Filip převedl peníze jinam. I když Filip byl s Karlem blízkce příbuzný, neboť Karlova choť Blanka byla Filipovou sestrou. Ale pro budoucnost Karla nejsou důležité jen peníze, ale i kontakty s vlivnými lidmi na francouzském dvoře. O osudovém setkání se dá hovořit v případě Petra, opata fécampského, jehož kázání Karel rád poslouchal. Tato známost se Lucemburkům později náramně hodila při povýšení pražského arcibiskupství (1344) a hlavně při Karlově volbě římským králem (1346). Karel o něm ve vlastním životopise píše: „Mezi rádci jeho byl jeden muž velmi moudrý, Petr (Pierre Rosieres), opat fécampský, rodem z Limoges, člověk výmluvný, učený a všelikou ušlechtilostí mravů zdobený. Tento měl na popeleční středě prvního roku panování Filipova při mši tak skvělé kázání, že byl ode všech chválen. ... I zalíbila se mně výmluvnost řečeného opata v tom kázání, že jsem byl mocně dojat, zbožně ho poslouchaje a patře naň, takže jsem se jal u sebe uvažovati řka: "Čím to jest, že se mi vlévá taková milost od toho člověka?" Seznámil jsem se potom s ním a on se choval ke mně s velikou láskou a otcovskou náklonností, poučuje mě častokráte o svatém Písmu.“

ITALSKÁ BOJIŠTĚ

Zatímco Karel je na studiích v Paříži, otec Jane nelení a snaží se rozšiřovat lucemburské državy. V jeho hledáčku se ocitla bohatá severoitalská města. Je to nadmíru velké sousto a sám to zjevně nezvládne. K tomu král Jan musí řešit i další záležitosti, a proto povolává na pomoc syna Karla, aby sebral armádu a podpořil ho. Píše se rok 1331 a dospělý čtrnáctiletý Karel překračuje Alpy na cestě do Parmy. Přáním Lucemburků je připojit i Korutany s Tyrolskem.

Touha získat obě země byla natolik silná, že Janovi stálo za to, že v Meranu již v roce 1327 opět navázal kontakt s Jindřichem Korutanským, kterého sesadil v roce 1310 z českého trůnu. Jindřich Korutanský stále titul českého krále užíval, ale neměl syna, a tak bylo otázkou času, kdy se rozpoutá boj o jeho dědictví v Tyrolích a Korutanech.

16. září 1330 se ve vévodském paláci konala okázalá svatba. Je součástí velké diplomatické hry Jana Lucemburského, který sňatkem teprve devítiletého

Obr. 40
Hrad Tirol u Merana.

Obr. 41
Zbraslavská
madona – dnes
v Anežském klášteře
Národní galerie v
Praze

Obr. 42
Ludvík Bavor - císař
Svaté říše římské.

Obr. 43
Most přes řeku
Ticino – symbol
města Pavie.

Obr. 44
Lucemburské državy
v Itálii.

syna Jana Jindřicha s dvanáctiletou Markétou Korutanskou, zvanou „Hubatá“ či „Pyskatá“, vyřadil ze hry o toto dědictví Habsburky či Wittelsbachy. Ale smyslná Markéta pak později manželovi pořádně zatopí. Za ženichovo nemalé věno je Jindřich Korutanský ochoten rezignovat na český královský trůn a to je v tento moment to nejdůležitější.

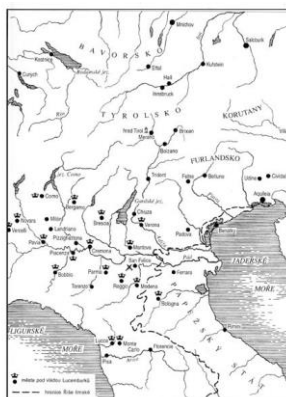
Ihned po synově svatbě odjel Jan Lucemburský do Tridentu, dnešního italského Trenta. Zde ho zastihne zpráva, že 28. září 1330 zemřela jeho manželka Eliška Přemyslovna a byla pochována v cisterciáckém klášteře na **Zbraslavi**. Jejich vztah byl tehdy ale již jen formalitou a Jan se proto nezúčastnil jejího pohřbu. Alespoň za ni nechal v tridentské katedrále sloužit zádušní mši. Mnohem důležitější věcí v danou chvíli je příprava plánovaného italského tažení. Jan si však uvědomoval, že překročil zájmy římského krále a císaře Ludvíka Bavora, a proto se tváří, že má jeho pověření – vystupoval jako říšský vikář.

Italské tažení probíhá zpočátku velice úspěšně. Poslední den roku 1330 otevřela brány Janovi Brescia a pak se poddalo Como, Bergamo, Parma, Cremona, Mantova, Modena, Lucca a další města. Mezi jinými i starodávná Pavia, v jejímž kostele sv. Michala byli korunováni lombardští králové.

V souvislosti s italským tažením byl povolán na pomoc syn Karel, který touží jít v otcových stopách. Pro Karla to byla navíc skvělá „politická“ škola a získal zde i první bojové zkušenosti.

Karel se sešel v Tyrolích se zástupci české šlechty a táhl s nimi do Itálie. To setkání bylo jistě zajímavé, protože zřejmě zapomněl česky a musel se se šlechtici dorozumívat latinsky. Ale s jazyky a dorozumíváním přece neměl srdečný Karel nikdy problémy!

Italské državy Jana Lucemburského
v letech 1331-1333

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

Karel na to vzpomíná takto: „Tenkrát poslal pro mne můj otec do hrabství lucemburského. Já pak jsem se vydal na cestu přes Mety, vévodství lotrinské, přes Burgundsko a Savojsko až do města Lausanne nad jezerem. Potom jsem přešel hory Brienzské a sestoupil do území novarského a odtud jsem přišel na Velký Pátek do města Pavie, které držel můj otec.“

(Karel IV., Vita Caroli, kap. IV., Praha 2015, s. 15)

Právě v Pavii chybělo jen málo a o Karlovi se mohlo psát v učebnici jen pár řádků. Při pokusu o atentát Karlovi zachránila život jeho zbožnost, se kterou odmítl snídani před ranní mší. To dobře udělal, protože snídaně byla otrávená. Dejme slovo Karlovi: „O velikonoční neděli, třetí den po mém příjezdu, byla otrávena má družina. Já ochráněn Boží milostí, unikl jsem otrávení, protože veliká mše byla sloužena dlouho a já při ní přijímal; proto jsem nechtěl jíst přede mší. Když pak jsem přišel k obědu, bylo mi řečeno, že má čeled' náhle upadla do nemoci a zvláště ti, kdož před obědem něco pojedli. Já pak sedě za stolem nechtěl jsem jíst a všichni jsme byli zastrašení.....“

(Karel IV., Vita Caroli, kap. IV., Praha 2015, s. 15)

Když Karel začínal šestnáctý rok života, odešel za otcem do Parmy.

Obr. 45
Parma v 15. století.

Obr. 46
Parma dnes.

Král Jan kvůli diplomatickým jednáním opustil Itálii, svěřil správu věcí panu Ludvíku Savojskému a zamířil do Francie, kde provdal druhorozenou dceru Gutu (Jitku) za prince Jana (později řečený „Dobrý“). Královy nepřítomnosti dokázali okamžitě využít jeho nepřátelé v čele Azzem Viscontim, milánským

vladařem a Robertem, králem neapolským a vytvořili početnou protilucemburskou koalici, které musel Karel s vojskem čelit.

Obr. 47
Milánská katedrála.

Obr. 48
Svatá Kateřina
Alexandrijská.

Dvacátého pátého listopadu na den svaté Kateřiny zaznamenal Karel svoje první vítězství u pevnosti San Felice. Dejme mu opět slovo: „*Tehdy shromáždili jmenovaní odbojníci veliké vojsko před naším městem Modenou a leželi tam po šest neděl;... zpusťovali územía položili moc svou a vojsko před hrad San Felice na území modenském.... Tehdy, poradivše se, vytrhli jsme do pole a rozbili tábor a z města Parmy jsme dorazili ke hradu v den sv. Kateřiny, kdy hrad měl být vydán v ruce nepřátel. A kolem druhé jsme začali bitvu s dvanácti sty jezdci a šesti tisíci pěšími proti nepřátelům, kterých bylo dobře také tolik nebo i více. A bitva trvala od druhé hodiny až přes západ slunce. A na obou stranách byli zabiti skoro všichni oři a několik jiných koní. Byli jsme skoro přemoženi a oř, na kterém jsme seděli, byl také zabit. A zdvižení byvše od našich, stáli jsme tak a pozorovali, že jsme takřka přemoženi, a již jsme téměř upadali v zoufalství. A hle v tu hodinu nepřátelé počali utíkat se svými praporcí,A tak milostí Boží jsme obdrželi vítězství nad svými nepřáteli, zajavše osm set jezdců na útěku a pět tisíc pěších pobivše.“*

(Karel IV., Vita Caroli, kap. V., Praha 2015, s. 17)

Počty byly jistě nadnesené, ale i to patřilo k dobovému písemnictví, aby vítězství bylo o to slavnější. Tímto šťastným vítězstvím byl navíc osvobozen i hrad San Felice (Svatá Štěstěna). Pro Karla velice důležité a příznačné – štěstěna stála v důležitých

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

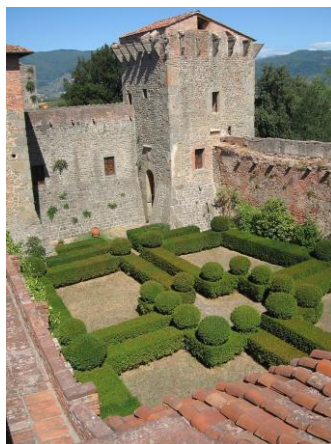
okamžicích vždy na jeho straně. Vítězství bylo spojováno i s pomocí svaté Kateřiny, které Karel začal projevovat svoji úctu a náklonnost a ne náhodou jí na Karlštejně později zasvětil kapli. A navíc byl Karel s dvěma sty odvážnými pasován na rytíře, což ve středověku znamenalo vstup do mužské společnosti.

Obr. 49
Pevnost
San Felice.

Pak se Karel vydal do Modeny s kořistí a zajatci, Následně putoval do Parmy a krátce se usídlil v toskánské Lucce, kde připravoval válku proti Florencii. Město Lucca nade vše přirostlo Karlovi k srdci a považoval je za svůj majetek. Městu udělil i zvláštní statuta, v nichž se tituloval jako „prvorozený syn českého krále a pán Luccy“. Už zde začal s budovatelskou činností, když vybudoval na strategickém návrší „krásný hrad s městečkem obehnaným hradbami na vrcholu hory ... a dali jsme mu jméno Monte Carlo“, jak zapsal Karel.

Obr. 50
Hrad
Monte Carlo.

Materiál je součástí projektu „Odkaz Otce vlasti“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2016“ spolufinancován MŠMT.

Z jeho přemýšlení a práce ho vytrhly nepříjemné zprávy z řad lucemburských nepřátel. Proto Karel předal správu Šimonu Filippi z Pistoje a spěchal do Parmy, kde zjistil, jak se proti němu nepřátelé spolčují a svírají ho ze všech stran. Opět pomohla Karlovi štěstěna, když dolehla tuhá zima a nepřátelé nemohli vydržet dlouho v poli a v ležení.

Středověká zbožnost a mystičnost ovlivňující i politiku se odráží v další zaznamenané události. Karlovi nepřátelé se tajně sešli v malém kostelíku, aby stvrdili jednotu při mši svaté. Dejme opět slovo Karlovi: *„Dali pak číst mši, chtějí přísahat na tělo Kristovo, že chtějí ty smlouvy pevně držet. I stalo se, že když kněz tělo boží posvětil, nastala při oné mši po pozdvihování ohromná tma a strhl se v kostele prudký víchř, takže všichni byli poděšeni. Když se pak opět rozjasnilo, kněz před sebou na oltáři tělo Kristovo nenašel.... Nalezli tělo Páně u nohou Marsiglia de Rossi, který byl hlavou a původcem toho jednání. A tu zvolali všichni jedním hlasem: „Bohu se nelíbí, co jsme se rozhodli učinit!“* (Karel IV., Vita Caroli, kap. V., Praha 2015, s. 18)

Tedy nejen štěstěna, ale i Bůh stál na Karlově straně, jak se dozvídáme mezi řádky. O chystaném spiknutí se dozvěděl Karel zprostředkovaně, když zprávu vynesl celebrující kněz svým církevním nadřízeným. A nepřátelé? Ti podle Karla o to více k němu přilnuli, když si uvědomili svoji chybu. A Karel? *„Já pak jsem to pominul mlčením, jako bych o tom nic nevěděl.“* Pro něj tak příznačné a pro nepřátele naprosto odzbrojující. Zde nalézáme další důležité Karlovy vlastnosti: být milosrdným a odpouštět.

V Itálii jistě Karel získal kromě politických a vojenských zkušeností i zkušenosti **sexuální**. Byl to mladík v plném rozpuku. A jistě si užíval života plnými doušky. Jedné noci měl vidění, které jej přimělo, jak sám píše, změnit způsob života, aby se nenechal svést do osidel špatnosti a smilství. Stalo se to ve vesnici Terenzo v neděli 15. srpna na den Nanebevzetí Panny Marie: *„Této noci pak, když nás spánek přemohl, ukázalo se nám toto vidění: anděl Páně se postavil vedle nás na levé straně lůžka a udeřil nás do boku, řka: „Vstaň a pojď s námi!“ My pak jsme v duchu odpověděli: „Pane, nevím ani kam, ani jak bych s vámi šel.“ A on uchopiv nás za vlasy na temeni hlavy, vznesl se s námi do vzduchu až nad veliký šik*

ozbrojených jezdců, kteří stáli před jedním hradem připraveni k boji. I držel nás ve vzduchu nad zástupem a pravil nám: „Pohled' a viz!“ A hle, druhý anděl sestupující z nebe držel v ruce ohnivý meč a udeřil jednoho muže uprostřed šiku a uřal mu tím mečem pohlavní úd; a ten muž jakoby smrtelně raněn umíral sedě na koni. Tu anděl, drže nás za vlasy, pravil: „Poznáváš toho, jenž byl udeřen od anděla a zraněn až k smrti?“ I řekli jsme: „Pane, neznám, ani místa nepoznávám.“ Řekl: „Věz, že je to viennský vévoda, který byl pro hřích smilství od Boha takto raněn; nyní se tedy měj na pozoru a také otci svému můžeš říci, aby se varoval podobných hříchů, nebo vás postihnou ještě věci horší.“

(Karel IV., Vita Caroli, kap. VII., Praha 2015, s. 24)

Pro zbožného člověka středověku, jakým Karel jistě byl, to bylo více než varovné, aby změnil svůj životní přístup, navíc, když se za pár dnů stal sen skutečností a přišly zprávy, že vévoda viennský byl zasažen před kterýmsi hradem šípem z jednoho samostřílu a vyzpovídav se zemřel.

Politika Lucemburků v Itálii začala mít povážlivé trhliny. Lucemburkové se stávali neoblíbenými a navíc chybělo to nejdůležitější pro úspěšnou politiku – peníze. Karel to přesně zaznamenal: „Potom náš otec vida, že se mu nedostává prostředků.....pomýšlel na svůj návrat a chtěl nám odevzdat ta města i vedení války. My jsme však odmítli, čeho bychom se nemohli zastat se ctí. Tehdy dav nám povolení k odchodu, poslal nás napřed do Čech. A sjednavše příměří se svými nepřáteli, prošli jsme územím mantovským do Verony a odtud do hrabství tyrolského; zde jsme se shledali se svým bratrem Janem“ (oženěným za tyrolskou princeznu Markétu).

(Karel IV., Vita Caroli, kap. VIII., Praha 2015, s. 26)

V tyrolském městě Meranu se v září 1333 odehrálo důležité Karlovo setkání s předáky českých pánů. Vyprávěli mu o špatném stavu království, které trpí panovníkovou nepřítomností. Jednání se zúčastnilo šest českých pánů: vyšehradský probošt Jan Volek (levoboček krále Václava II.), Petr z Rožmberka, Vilém z Landštejna, Jindřich ml. z Lipé, Téma z Koldic a Ota z Bergova. Na Karla jednání silně zapůsobila, jistě si rozpomněl na své kořeny a místo, kde se narodil. Bohužel se dozvěděl i smutnou zprávu, že před pár lety

Obr. 51
Jan Volek.

zemřela jeho matka Eliška. Král Jan s Karlovým odjezdem do Čech souhlasil, protože sám odjíždí řešit diplomatické záležitosti do lucemburského hrabství (válku se sousedním vévodou brabantským). V tu danou chvíli to bylo zřejmě pro Jana zajímavé řešení svěřit vládu synovi, který se otrká a na druhou stranu česká šlechta jistě Karlovi moc nedovolí. Ale i česká šlechta se mylně domnívala, že s mladičkým kralevicem jistě pořídí mnohem snadněji, než s finančně „náročným“ králem Janem.

Dostáváme se k další životní kapitole našeho mladého Karla. Ten ve svých **sedmnácti** letech činí nejdůležitější rozhodnutí svého života, míří do svých rodných Čech, a to po dlouhých jedenácti letech! Navzdory nejistotě, do které vstupuje, navzdory vzdoru otce, který se dá očekávat. I navzdory neutěšenému stavu našeho království.

Před svým slavným vstupem do Prahy se Karel pamětliv svého původu šel poklonit k hrobu své matky Elišky, která byla pochována v klášteře na Zbraslavi. Ten nechal postavit Karlův děd Václav II. a sloužil jako hrobka českých králů. Eliščiny ostatky byly později přeneseny do kostela sv. Jakuba.

Do Prahy vstoupil kralevic slavnostně se svým doprovodem 30. října 1333. Ve svém životopise se o příjezdu zmiňuje následovně: „A tak když jsme přišli do Čech, nenalezli jsme ani otce, ani matku, ani bratra, ani sestru, aniž koho známého. Také řeč českou jsme úplně zapomněli, ale později jsme se jí opět naučili, takže jsme mluvili a rozuměli jako každý jiný Čech. Z Boží milosti jsme dovedli mluvit, psát a číst nejen česky, ale i francouzsky, italsky, německy a latinsky..“

A jelikož byly královské hrady zastavené šlechtě za finanční náhradu a sídelní Pražský hrad byl neobyvatelný, nezbylo Karlovi nic jiného, než spát v měšťanském domě. Karlova slova jsou toho důkazem: „Toto království jsme našli tak zpustošené, že jsme nenašli jediný svobodný hrad, který by nebyl zastaven se všemi královskými statky, takže jsme neměli, kde bychom přebývali, leč v měšťanských domech jako jiní měšťané. Pražský hrad byl zcela opuštěn, pobořen a zničen, neboť od časů krále Otakara II. byl celý ztroskotán až k zemi. Na tom místě

Obr. 52
Karel
jako markrabě
moravský.

jsme dali nově vystavět veliký a krásný palác s velikým nákladem, jak je dnes kolemjdoucím patřno.“

(Karel IV., Vita Caroli, kap. VIII., Praha 2015, s. 27)

Karlovo postavení bylo delikátní, neměl od otce žádné pověření k vládě a těžko mohl očekávat, že král Jan v jeho prospěch učiní nějaké kroky. Přesto si zřídil kancelář, prováděl samostatnou zahraniční politiku a vůbec choval se jako autoritativní panovník českého království. Stavba královské rezidence probíhala rychle, z Francie už věděl, že podle ní měří veřejné mínění moc panovníka.

Počátkem roku 1334 udělil král Jan synu Karlovi titul markraběte moravského, ale Karel nadále zůstával v Praze, kde si vydržoval malý dvůr. Zde v roli markraběte vydal první listinu, kterou zahájil obnovu královského paláce na Pražském hradě.

V červnu stejného roku do Prahy konečně přijela Karlova manželka Blanka z Valois. Naposledy se viděli před čtyřmi roky. Loučila se s ním jako s chlapcem, nyní před ní stál mladý muž, který prošel ohněm životních zkoušek. S Blankou přijíždí početná družina francouzských dam a dvořanů.

Zmínku o této události najdeme i v kronice **Petra Žitavského**: *„Sličným zjevem i krásou svou se zajisté zalíbila v očích všech a doufám, že se ještě zalíbí ctnostmi; přinesla s sebou ženský šat podle obyčeje svého národa a přivezla nemalou výbavu podle stavu své důstojnosti, jak vyžaduje dům královský. Za velikou obtíž pokládáme, že sama mluví jen francouzským jazykem; manžel sám jí rozumí a má ji rád, protože s ní dlouho zůstával ve Francii. Raduje se pak manžel z manželky a pořádá v Praze po několik dní velkou slavnost v rozkoších a radovánkách...“* Pro Prahu to byla velká událost.

Praha krátce ožila ruchem nového životního stylu, který budí obdiv, ale i rozpaky. Čeští páni se obávají, že uhlazení cizinci vytlačí český živel z okolí prince a naléhají na Karla, aby propustil princezniny dvořany domů. Stejnou mírou to dávali najevo již jeho otcí. Karel, ač nerad jejich tlaku podlehl. Pražský hrad opět ztichl. Byla to Karlova první trpká zkušenost s českým prostředím, ale hned se projeví hlavní devíza celé jeho vlády, všemi prostředky se vyhnout otevřené konfrontaci a vládnout jemnou diplomatickou hrou.

Karel zastupoval nepřítomného otce nadmíru úspěšně a jistě zaskočil svojí aktivitou českou šlechtu, která hodlala s mladým králevicem manipulovat a vnučovat mu svoji vůli. Ale na druhé straně byl Karel zástupcem krále a dokázal si získat lidi a vážnost a navíc po matce byl přece Přemyslovec, tedy mu tekla žilami česká krev.

To vidí Karel jako jeden z důvodů, proč se k němu začali chovat přívětivě: „*Když pak obec šlechtných mužů z Čech přihlédla k tomu, že pocházíme ze starobylého rodu českých králů, poskytla nám z lásky k nám pomoc, abychom mohli získat hrady a královské statky. Tehdy jsme znovu získali s velikými náklady a úsilím hrady Křivoklát, Týřov, Světlík, Litice, Hradec Králové, Písek, Nečtiny, Zbiroh, Tachov, Trutnov v Čechách; na Moravě pak Lukov, Telč, Veverří, hrad olomoucký, brněnský a znojenský a mnoho jiných statků, zastavených a zcizených koruně.*“ (str.27) Tedy ona náklonnost ke němu byla velmi draze Karlem vykoupena. Šlechtici jistě neprodělali a cenu dobře nadsadili, inu obchod je obchod. Karel však peněz nelitoval, potřeboval kontrolovat důležité hrady jako opěrné body v království.

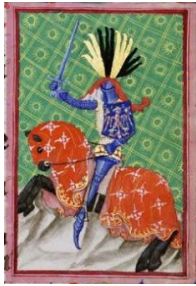
Každodenní namáhavá práce začala přinášet ovoce a královice povzbuzovala: „*A měli jsme mnoho rytířů, kteří byli hotovi nám sloužit, a království prospívalo den ode dne; obec dobrých nás milovala, zlí se nás báli a vystříhali se zla. Spravedlnost sdostatek vládla v království, ačkoli páni se stali většinou tyrany a nebáli se krále, jak se slušelo, protože si království mezi sebe rozdělili.*“ A jednání se šlechtou byla určitě zdlouhavá a namáhavá a přihlédněme i ke Karlovu věku, ale králevic byl zapálený a svoji práci dělal nadmíru dobře. Věnoval se i dynastické politice, když provdal sestru Annu za manželku rakouskému vévodovi Otovi.

Karel, aby všechno zvládal, samozřejmě hodně cestoval a jeho žena Blanka trávila spousty času sama, ale Karel úplně rodinný život nezanedbával, a výsledek se dostavil dvacátého čtvrtého června 1335, kdy Blanka porodila první dítě – dceru **Markétu** (1335-1349).

Opusťme české luhy a háje a krátce se věnujme evropské politice, kde **král Jan** aktivně vystupoval a snažil se rozšiřovat lucemburské državy. V jeho zájmu se ocitlo sousední **Slezsko**. Jan získal město Vratislav od pana Jindřicha VII., vévody vratislavského, který neměl dědice. A díky finančním slibům slezským pánům a vojenské hrozbě se Janovi připojení podařilo a slezští páni složili lenní slib. Odpor sice kladl vévoda Boleslav, pán münsterberský, ale proti němu vojensky vytáhl králevic Karel s vojskem. Nepřátelské území české vojsko poplenilo a vévoda Boleslav byl donucen stát se vazalem českého krále. Tím však vzrostlo napětí s polským králem Kazimírem III. a byla tu ještě jedna věc, která popuzovala polského krále. Od dob Václava II. český král užíval i titulu polského krále. Nakonec naštěstí převládl zdravý rozum před válečným řešením a zainteresovaní králové se sešli v uherském **Visegrádu** roku **1335** i v přítomnosti prostředníka uherského krále Karla Roberta z Anjou. Těchto jednání se zúčastnil i králevic Karel. Jednání skončila kompromisem, kdy Jan se vzdal titulu polského krále za náhradu 20.000 kop pražských grošů a práva na Dolní Polsko a na oplátku polský Kazimír uznal připojení Slezska, Opolska a Vratislavi k Českému království. Dohodlo se i otevření dvou obchodních stezek vyhýbajících se Vídni, které napomohly rozvoji Brna. Uherský král Karel Robert, který měl dříve za ženu Janovu sestru, přislíbil bývalému švagrovi vojenskou pomoc proti rakouskému vévodovi.

Obr. 53
Uherský Visegrád.

Obr. 54
Jan Jindřich
v Gelnhausenově
kodexu.

Obr. 55
Beatrix Bourbonská.

Úspěchu a klidu si Jan neužil dlouho, protože v Říši se o zmenšení vlivu Lucemburků pokusil samozvaný císař Ludvík Bavor ve spojení s rakouskými vévody. Hodlal připravit Janova druhorozeného syna **Jana Jindřicha** o dědictví nad Tyrolskem po smrti Jindřicha Korutanského. Do řešení problému se Karel aktivně zapojil. Pikantní na tom bylo, že do spiknutí byl zapleten i Karlův švagr Ota Rakouský, jemuž nedávno provdal svoji setru Markétu! Inu nevděk vládne světu a vládl světem i tehdy. Ale taková byla a je politika.

Pro Karla však přicházejí trpké chvíle naplněné spory s otcem Janem. Ten si velmi dobře všímal Karlových politických kroků a schopností a dostal obavu, aby ho syn nevypudil z jeho království. Neshodli se ani v politice vůči samozvanému císaři Ludvíku Bavorskému.

Na klidu nepřidal ani Janův druhý sňatek (1334) s mladičkou a krásnou **Beatrix Bourbonskou** († 1383), dcerou Ludvíka I. Bourbonského († 1341) z vedlejší linie královského rodu Valois. Novomanželku si král Jan přivedl do Prahy roku 1336, kde mu porodila synka Václava (25. února 1337). Češi však dávali najevo svůj odpor k nové královně a mnohem více sympatizovali s Karlovou manželkou Blankou, to jistě na klidu také nepřidalo. V této napjaté situaci královna Beatrix nadobro zanevřela na Čechy a opustila Prahu.

Dejme slovo opět Karlovi: „... otec náš přišel do Čech a přivedl s sebou ženu svou, kterou pojal za královnu, jménem Beatrix, dceru vévody burgundského, z rodu králů francouzských, s kterou potom zplodil jednoho syna Václava. Tehdy zlí a lstiví rádcové, i Čechové i z hrabství lucemburského, nabyli převahy a vlivu u otce našeho pána proti nám, hledající vlastního prospěchu. Přistoupivše k otci našemu namlouvali mu: „Pane, mějte se na pozoru, syn váš má v království mnoho vašich hradů i mnoho přívrženců, proto bude-li dlouho té moci používat, vyžene vás, až bude chtít; neboť jest sám dědicem království i pochází z rodu králů českých a jest velice oblíben u Čechů, vy však jste cizinec.“ Toto však říkali, hledíce si osobního zisku a výhody, aby jim odevzdal hrady a statky královské. On pak tak uvěřil jejich radám, že pojal k nám nedůvěru a odňal nám všechny hrady a vrchní správu v Čechách a v markrabství moravském. A tak zbyl

nám pouze titul „markraběte moravského“ beze vší moci.“

PODIVNÝ ZÁŽITEK NA PRAŽSKÉM HRADU – PALÁCOVÝ DUCH

Mezi dlouhé pasáže o jednotlivých výpravách zařadil Karel i jeden děsivý úryvek o tajuplné noci v pražském purkrabském paláci: „V ten čas jsme jednou jeli koňmo z Křivoklátu do Prahy, abychom se sešli se svým otcem, který byl na Moravě. Dojeli jsme velice pozdě do Pražského hradu, do starého domu purkrabského, kde jsme po několik let přebývali, dokud nebyl vystavěn velký palác. V noci jsme ulehli na lůžko a Bušek starší z Velhartic před námi na jiné lůžko. V síni byl rozdělán velký oheň, protože byl zimní čas, a hořelo tam mnoho svící, takže bylo dosti světla; okna i dveře byly zavřeny. A když jsme usnuli, tu kdosi chodil po síni, takže jsme se oba probudili. I kázali jsme řečenému Buškovi, aby vstal a podíval se, co by to bylo. On vstal, obešel síň hledaje, ale nic neviděl a nemohl najít.

I rozdělal větší oheň a rozsvítil více svíček a šel k číším, které stály naplněny vínem na lavicích; napil se a postavil číši vedle jedné velké svíce, která hořela. Napil se, ulehl znovu na lůžko. My oděni ve svém plášti jsme seděli na svém lůžku a slyšeli jsme někoho přicházet, ale neviděli jsme nikoho. A tak dívající se s Buškem na číše a svíce, spatřili jsme, jak se jedna číše skácela; a táž číše byla vržena, nevíme kým, přes lůžko Buškovo z jednoho rohu síně až do druhého, a odrazivší se od zdi, padla doprostřed síně. Spatřivše to, poděsili jsme se nemálo; stále jsme však slyšeli někoho po síni přecházet, ale nikoho jsme neviděli.

Ale potom, poznamenavše se svatým křížem, ve jménu Kristově jsme spali až do rána. A ráno vstavše, našli jsme číši, jež byla hozena vprostřed síně, a ukázali jsme to blízkým, kdož k nám ráno přišli.“

Nevysvětlitelnou událost zavánějící duchařinou vtipně okomentovala autorka českého překladu Kronik Karla IV. Marie Bláhová, když napsala, že hlavní úlohu nepochybně sehrálo vypité víno a teplo vytopené místnosti po únavné zimní jízdě z Křivoklátu. Osobně se domnívám, že touto příhodou může Karel také zastírat

a vědomě opomíjet napjaté vztahy s otcem králem Janem, které vedly ke Karlovu odchodu ze země.

Karel bez možnosti angažovat se v Čechách, hnán vztekem a naštvaností na otce, se vydává vsťříc bezhlavě dobrodružstvím na válečná bojiště do zahraničí. A Karlova manželka Blanka? Ta je vykázána králem Janem do Brna.

A tak se Karel alespoň angažoval například v záležitostech svého mladičkého bratra Jana Jindřicha, o jehož území v Tyrolsku jevil zájem císař Ludvík Bavor.

A pak zamířil Karel dolů na jih na italská bojiště. Ve zhrzeném Karlovi se snad probudila po otci zděděná neklidná krev. Jel vsťříc dobrodružstvím na hranici sebezáhuby. Putoval mezi bojišti různými cestami, pěšky, v převlečení, nepoznán. Jen o vlásek unikl smrti, když se chtěl přeplavit z přístavu Senje a jeho loď byla obklíčena Benátčany. Během vyjednávání se Karlovi a jeho příteli Janovi z Lipé jen lstí podařilo sestoupit do rybářského člunu, kde se schovali pod pytlí a rybářskými sítěmi a dostali se nepozorovaně na břeh a tak se zachránili. Jan z Lipé, ale i mnozí další zaplatili Karlova dobrodružství životem.

Nakonec se Karel dostává do Benátek a je jimi okouzlen. Byly zcela jiné než ostatní italská města, která doposud poznal. Cítí tu atmosféru Dálného východu, biblické Svaté země a Byzance. Město Karla zcela pohltilo. Karlův tehdejší úžas nad Benátkami nám zanechá dědictví. Klenba v kostele sv. Marka ho oslní natolik, že Karel nechává udělat za pár let takovou v kapli sv. Kříže na Karlštejně právě z benátského skla. Získané zkušenosti však varují před pokračováním takového života. A vybouřený Karel si uvědomuje nesmyslnost svého počínání. A i to, že jeho štěstěna a Boží ochrana má své meze.

Karlův bratr Jan Jindřich se vrací do Tyrol, aby se tam ujal vlády, a Karel se rozhoduje k návratu **do Čech**. Významnou roli v Karlově znovu ovládnutí Českého království sehraje jako mnohokrát v jeho životě osud. V roce 1337 se králi Janovi zhoršila rodová oční choroba (patrně zelený zákal), a přestože se mu pokusili pomoci přední evropští lékaři, oslepl na pravé oko. V roce 1340 pak Karel doprovázel otce

do francouzského města Montpellier k lékařům místní proslulé univerzity. Ani ti mu však nedokázali pomoci a král Jan úplně oslepl. Dalších šest let do konce života bude odkázán na pomoc průvodce.

Ve stejném roce se Karel setkal v Avignonu vedle papeže Benedikta XII. I s kardinálem **Pierrem de Rosieres**, kterého poznal při pobytu na francouzském dvoře. Pierre prý tehdy řekl: „Ty budeš jednou římským králem.“ A Karel mu na to odpověděl: „Ty budeš ještě předtím papežem.“ Později se obě události opravdu staly skutečností.

Janova ztráta zraku nakonec dopomohla ke smíru otce a syna. Chtě nechtě musel Jan přehodnotit vztah ke Karlovi a uznat nutnost jeho legální spoluprády. V září 1340 nechal král Jan sepsat **závěť**. Podle ní měl Karel zdědit Čechy, Horní Lužici a Slezsko. Jan Jindřich měl spravovat Moravu a nejmladší Václav získal lucemburské hrabství, lucemburská léna ve Francii a cla na Rýně.

V roce 1341 se Jan s Karlem dohodl, že mu za pět tisíc hřiven stříbra podstoupí správu nad Českým královstvím. Navíc přislíbil, že se dva roky nevrátí do vlasti a 11. června toho roku byl Karel na zemském sněmu v Praze jmenován následníkem trůnu. Korunovace se ale Karel za otcova života nedočkal.

Karlova přítomnost v Čechách přinesla i další plody, tentokrát v osobním a rodinném životě. Roku 1342 manželka Blanka porodila druhou dceru Kateřinu (†1386), kterou Karel provdal za rakouského vévodu Rudolfa IV. Habsburského (†1365). Druhý sňatek po smrti Rudolfa jí Karel domluvil s Otou V. Braniborským (†1379), kterého také přežila.

Jenže situace se pro Lucemburky začala znovu komplikovat. Již zmiňovaný Karlův bratr Jan Jindřich, sídlící v krásných Tyrolech na hradě Tirol, byl svojí ženou Markétou Korutanskou obviněn z impotence a ostudně vyhnán od lože. Vévodkyně Markéta, zvaná též Pyskatá manžela jednoduše nepustila do hradu domů, když se vracel z lovu. Byl to skandál evropského formátu a velice vážně poškozoval v daný moment lucemburskou politiku. Za celou blamáží stál úskočný a v Říši stále mocný císař Ludvík Bavor. Okamžitě vystrojil Markétě svatbu a za ženicha jí dal, no koho jiného, než vlastního syna Ludvíka Braniborského.

Obr. 56
Protivník
Lucemburků – císař
Ludvík Bavor.

Obr. 57
Papež Klement VI,
(Pierre de Rosieres)
kterého Karel znal
z pobytu v Paříži.

Obr. 59
Karel IV. jako český
a římský král.

KARLOVA CESTA NA ŘÍŠSKÝ TRŮN

Klíčovou roli v tomto diplomatickém zápase hrál Lucemburkům nakloněný papež Klement VI., trevírský arcibiskup Balduin Lucemburský a král Jan, kterému by se splnil životní sen vrátit římský trůn svému rodu. Se svým prastrýcem vycházel Karel velmi dobře. Osobně se znal i s papežem z dob pařížského pobytu, kdy si podle císařova životopisu předpověděli dosažení císařské koruny a papežské tiáry.

Úzké sepětí s vůlí nejvyššího církevního představitele v sobě ale skrývalo i nebezpečí, přílišné podřízenosti jeho autoritě, v Říši pocíťované velice nelibě. Karel proto po svém zvolení římským králem (11. července 1346) musel postupovat velmi opatrně a snažit se výtky tohoto druhu co nejvíce otupit.

Obr. 58
Sedm kurfiřtů – volba římského krále, na obrázku i Balduin
Lucemburský

Prvním tvrdým oříškem byla žádost o aprobaci, kterou Klementovi VI. slíbil podat hned po volbě, ale poté s jejím zasláním příliš nespíchal. Karlovo chování pochopitelně vzbudilo u papeže nelibost, kterou podle líčení kronikáře Beneše Krabice z Weitmíle jen stěží urovnal svojí výmluvností Arnošt z Pardubic, pověřený tlumočením opožděné žádosti o potvrzení Karlovy volby. Problémy nastaly i s Karlovou korunovací, která se kvůli odporu města Cáchy konala nakonec v rezidenci kolínského biskupa v Bonnu. A dokonce ani náhlá smrt Ludvíka Bavora (11. října 1347) ve chvíli, kdy se Karel se svým vojskem blížil

německým hranicím s cílem střetnout se s ním v otevřené bitvě, neznamenal Karlovo absolutní vítězství. Z kurfiřtů se mohl spolehnout jen na Balduina Trevírského, Gerlacha Mohučského, Walrama Kolínského (vážně nemocný, †1349) a na Rudolfa Saského. Karlovi se nicméně diplomatickou cestou podařilo získat na svou stranu nové stoupence. Již v říjnu 1347 se k němu přidalo město Řezno, pak Norimberk, Hagenau, Štrasburk, Mohuč, Špýr, Worms a Ulm. V prosinci složila slib i Basilej a zde strávil vánoce, kde přečetl pasáž Evangelia sv. Lukáše oblečen jako jáhen.

Následné dva roky strávil Karel zaměstnán bojem se syny bývalého císaře Ludvíka Bavora – nejstarší z nich Ludvík Bavorsko-Braniborský. Ten se snažil Karla sesadit, ale ten vstřícným postojem k Anglii ovlivnil vyjednávání Wittelsbachů o kandidatuře Eduarda III. na říšský trůn, a tak přispěl ke zmaření tohoto plánu. Karel tak opustil otcovu profrancouzskou linii v politice a vztahy s Francií značně ochladly.

Viditelným úspěchem v Karlově tvrdém zápase o uznání v Říši byla také **korunovace v Cáchách** (26. července 1349), v chrámu určeném pro tento obřad. Šlo především o pomazání Anny Falcké, ale zřejmě i o Karlovu neobvyklou druhou korunovaci. Místa spojeného s osobou Karla Velikého si Karel velmi vážil, stejně jako osoby samotného císaře, k jehož odkazu se hlásil a rád ho připomínal v souvislosti s českou doménou Lucemburků. Například v lednu 1354 založil v Ingelheimu pro české poutníky zvláštní kapli sv. Václava a Karla Velikého. Korunovační obřad vykonal Balduin Trevírský, místo smrtelně nemocného Walrama Kolínského.

Definitivní urovnání sporů s Wittelsbachy umožnilo uzavření smlouvy o předání říšských korunovačních klenotů pravému římskému králi – našemu Karlovi. Habsburky si Karel naklonil svatební smlouvou dcery Kateřiny se synem Albrechta II., na jehož dvoře byla princezna vychovávána. Smlouva stanovila mír na dvanáct let a chránila nás i proti Uhrám a zajišťovala volný průchod do Itálie.

Obr. 60
Výjev z bitvy
u Kresčaku.

Obr. 61
Pražský arcibiskup
Arnošt z Pardubic.

Obr. 62
Korunovační
klenoty.

Obr. 63
Zakládací listina
vysokého učení
v Praze.

KAREL NA ČESKÉM TRŮNU

Vládu v Českém království převzal Karel po otcově smrti v bitvě u **Kresčaku** (26. srpna 1346). Na trůn dosedá zkušený třicetiletý muž, čerstvě zvolený římským králem, a zároveň velmi vzdělaný se širokým rozhledem a skvěle jazykově vybavený. V politickém programu se držel otcovy linie a hodlal nadále pokračovat v expanzi našeho království.

Od počátku vlády byl nejbližším pomocníkem první pražský arcibiskup **Arnošt z Pardubic**, Karlův blízký přítel. Důležitá byla podpora i věrnost mladšího bratra Jana Jindřicha, kterému udělil 26. prosince 1349 v léno Moravské markrabství. Lucembursko zpočátku stálo mimo Karlův zájem. Až po smrti strýce Balduina, převzal zde vládu Karlův nevlastní bratr Václav Lucemburský. Tehdy bylo toto území povýšeno na vévodství a dědičně provázáno s Českou korunou.

Významným mezníkem byla Karlova **korunovace** českým králem, kterou poprvé celebroidal nově ustanovený pražský metropolita Arnošt **2. září 1347**. K této slavné události nechal Karel pořídit diadém a sepsat korunovační řád.

Následovalo vydání důležitého souboru listin ze **7. dubna 1348**, které pomohly více upevnit Českou korunu. Jedenáct z nich potvrzují staré výsady českého krále a království, mezi nimiž patřilo přední místo Zlaté bule sicilské Fridricha II. z roku 1212. Dvě listiny upravovaly nadřazenost Českého království nad Moravou, Slezskem a Horní Lužicí. Všechny tyto dokumenty vydal Karel z pozice římského krále a znamenaly potvrzení stávajícího postavení České koruny. Poslední listinou založil pražské vysoké učení, které mělo zvýšit lesk sídelního města římského a českého krále, rozšířeného o Nové Město pražské.

Svoji velkou péčí o **Prahu** projevil Karel i **stavitelskou činností** na Pražském hradě, založením Emauzského kláštera a řadou dalších kostelů, které spolu vytvářely kříž, neboť v Praze Karel viděl odlesk nebeského Jeruzaléma. Karlova náklonnost k **astrologii** se odrazila při položení základního kamene Kamenného (Karlova) mostu přes Vltavu – rok 1357 9.7. v 5 hodin a 31 minut. Liché čísllice prý dodávaly stavbě pevnost a věčnost.

Jako sídlo královské rodiny založil hrad **Karlštejn**, později ale z něj učinil schránku pro říšské korunovační klenoty a relikvie. Všemi těmito aktivitami hodlal z Prahy udělat reprezentativní sídlo hodné nejen českého krále, ale také římského císaře.

Obr. 64
Hrad Karlštejn –
místo uchování
říšských
korunovačnických
klenotů a
posvátných relikvií.

Roku 1349 Karla zaměstnávaly problémy v Říši, které souvisely s druhým **sňatkem s Annou Falckou**. Získáním Falce pomohlo oslabit pozice Wittelsbachů a nakonec i uzavřít mír se syny někdejšího císaře Ludvíka Bavorského.

Další Karlovy plány překřížila nečekaná událost – vážný **úraz**, který si panovník způsobil v Praze na podzim **1350** zřejmě na rytířském turnaji, kterého se zúčastnil zřejmě inkognito. Následky byly velmi vážné, neboť král byl na čtyři měsíce upoután na lůžko.

Zde je vhodné místo pro popis Karlova vzhledu a zdravotních potíží či utrpěných zranění.

O podobě Karla IV. máme dochováno jen několik historických zpráv. Jedna z nejstarších je zapsána ve florentské kronice Mattea Villaniho. Její autor byl současníkem Karlovy korunovační jízdy do Říma roku 1355. Karla osobně nikdy nepotkal, popsal jej ale podle zpráv lidí z jeho okolí jako muže „*prostřední postavy, podle ponětí Němců spíše malé, přihrblý s krkem a tváří nepatrně vystrčenými kupředu, černých vlasů, pohledu mírného, velikých očí a plných lící, černého vousu a hlavy zpředu holé. Odíval se oděvem nenápadným, vždy uzavřeným, bez jakékoli ozdoby,*

ale sahajícím po kolena. [...] Bývalo také jeho zvykem při audiencích držet v ruce vrbový proutek a nožik a pro potěšení si pečlivě něco vyřezávat“.

Fyzickou podobu a zdravotní stav českého krále a římského císaře v době jeho smrti se podařilo podrobně rekonstruovat až antropologovi **Emanuelu Vlčkovi**. Ten začal v r. 1976 zkoumat panovníkovy kosterní pozůstatky a podle jeho zjištění byl Karel IV. jako dospělý muž vysoký asi 173 cm, atletické postavy se silnou kostrou a tělesnou konstitucí ho označil za těžkého rytíře. Na kostře bylo zjevné, že byl zvyklý fyzické námaze, pravděpodobně toho druhu, jakou potřebuje rytíř v boji. V tomto ohledu byl prý podobné konstituce jako jeho otec Jan Lucemburský. Nápadným rysem byla pevná šíje díky častému nošení těžké helmy. Šíje ho možná zachránila při úrazu páteře roku 1350, který pravděpodobně způsobil dočasné ochrnutí všech končetin. Před rokem 1350 tedy snad jeho vzhled skutečně odpovídal tomu, jak bývá zobrazován dnes, jen neměl vousy.

Podle Vlčkových zjištění ale Karel IV. za svého života utrpěl několik **zranění** (např. v bitvě u Kresčaku 1346), která deformovala jeho tvář i postavu. Navíc trpěl **dnou**, která mu ke konci života značně znesnadňovala život a pohyb. Při své poslední cestě do Francie už podle zpráv francouzských kronikářů musel být přenášen v **nosítkách**. Karlovi se nevyhnula ani lucemburská oční choroba, která oslepila jeho otce. Nepochybně ale v plné síle a její léčení bylo snad úspěšné. Karlovu podobu v jeho posledních letech jako šedovlasého a šedovousého starce známe z vyobrazení ve Velkých francouzských kronikách.

KARLOVA ZÁHADNÁ NAMOC A OCHRUTÍ

Co se tehdy Karlovi stalo, že se tak výrazně změnila jeho podoba? Snad koncem září roku 1350 utrpěl Karel IV. úraz, který pro něj měl závažné důsledky. O jeho příčině se ale z historických pramenů nedozvíme vůbec nic. Emanuel Vlček rozborem ostatků dospěl k dnes obecně přijímanému názoru, že se Karel tehdy patrně zúčastnil **turnaje**, při kterém byl soupeřem vyhozen ze sedla, a to pravděpodobně úderem dřevce do obličeje. Panovník měl rozdrčenou dolní čelist a utrpěl také zranění páteře. V důsledku toho na krátkou dobu dokonce ochrnul na všechny

Obr. 65
Důsledkem Karlova
zranění je hlava
nakloněná
na stranu.

čtyři končetiny. V té době se začaly po říši šířit zprávy, že se krále pokusil někdo otrávit. Je zajímavé, že se Karel IV. nikdy nepokusil tyto fámy vyvrátit nebo zastavit jejich šíření. Pravděpodobně pro něj byla přijatelnější verze, že se stal cílem atentátu, než že se (asi inkognito) účastnil rytířského turnaje a prohrál.

Přestože by takto vážné zranění mělo fatální následky i při dnešním stavu medicíny, Karel IV. je přežil a uzdravil se. Jeho vzhled se ale viditelně změnil: postava se nachýlila ke straně a přihrbila. Aby zakryl deformaci obličeje, nechal si bradu zarůst vousem. Proměna mladého muže – v době úrazu mu bylo 34 let – ve starce je dobře viditelná na freskách v kostele Panny Marie na hradě Karlštejně.

Obdivuhodné je, že se Karel IV. svému zranění nepoddal a že byl přes značné zdravotní potíže schopen další aktivní politiky i vlády.

Obr. 66
Rytířské klání
za obdivu dam.

CÍSAŘSKÁ KORUNOVAČNÍ JÍZDA

Dovršením úspěšného ovládnutí Říše byla Karlova císařská korunovace. Na rozdíl od svého dědečka Jindřicha VII. s jízdou do Říma příliš nespíchal. Nenechal se ovlivnit výzvami italského humanisty Francesca Petrarkey volajícího po obnově římského impéria. Byl si příliš dobře vědom všech nástrah, které skýtala cesta. Problém představovali milánští Viscontiové, kolísavá byla i podpora říše a hlavně bylo třeba zajistit dostatek financí. Obojetný postoj ke korunovaci zaujala i papežská kurie za Klementa VI. Ale ani nový papež Inocenc VI. se

rozhodně do Říma nechystal. Dlouho nebylo tak jasné, kdo provede Karlovu korunovaci.

Výprava plánovitě začala v městě českých hornofalckých držav, v Sulzbachu na svátek sv. Václava 1354. Pečlivě vybrané místo i datum mělo zdůraznit, že se na realizaci výpravy velkou měrou podílí Karlovy rodové země. Průvod čítal okolo 300 jezdců. Z významných říšských osobností jmenujme např. Štěpána II. Dolnobavorského a norimberského purkrabí Jana. Delší zastávku na italské půdě učinil Karel v Udine, v sídle aquilejského patriarchy Mikuláše, nemanželského syna Jana Lucemburského. Zde ho zastihla zpráva o smrti milánského arcibiskupa Giovanniho Viscontiho, hlavě rodu.

Pak Karel pokračoval do Mantovy, kde strávil dva měsíce diplomatickým vyjednáváním, které úspěšně završil korunovací tzv. železnou korunou lombardskou v Miláně 6. ledna 1355. Slavnost se odehrála v kostele sv. Ambrože přesně o 44 let později, kdy stejné pocty dosáhl Karlův děd Jindřich VII.

Další cesta vedla do Pisy, kam v doprovodu arcibiskupa Arnošta z Pardubic došla královna Anna. Zde v místním chrámu se Karel poklonil u hrobu děda Jindřicha VII. Pokračovala další diplomatická jednání a zejména stále nebylo jasné, kdo provede korunovaci v Římě. Až 12. března do Pisy dorazil kardinál Pierre de Colombiers, kterého papež pověřil Karlovou korunovací.

Početný průvod se krátce zastavil ještě v Sienně, kde zůstal jako říšský vikář Arnošt z Pardubic. Karel plánoval ve Věčném městě oslavit nejdůležitější křesťanský svátek – Vzkříšení Páně. Do Říma dorazil o Svatém týdnu, stihl vykonat soukromou -v podstatě tajnou pouť po římských bazilikách, aby pak oficiálně vstoupil do bran města o velikonoční neděli (5. dubna) a v bazilice sv. Petra přijal císařské pomazání. Po skončení obřadu projel spolu s císařovnou jásajícím Římem, jehož hradby ještě téhož večera opustil. Dodržel tak slib daný kdysi papeži Klimentu VI. Karel od této chvíle titulovaný Carolus Quartus si byl dobře vědom svého důstojenství.

O nestálosti přízně italských spojenců se sám přesvědčil na zpáteční cestě v Pise, kdy se ocitl v ohrožení života.

Obr. 67
Císař Karel IV.
ochráněn svatou
Kateřinou v Pise
před povstáním.
Rytina Karla Škréty
(r.1661)

Svatá Kateřina na rytině Karla Škréty chrání Karla IV. před povstáním v Pise (rytina z roku 1661).

V Karlově koncepci povznesení Svaté říše římské sehrála významnou úlohu i jeho korunovace arelatským králem, uskutečněná 4. července 1365. Naposledy byl takto v Arles korunován Fridrich I. Barbarossa v roce 1178.

Karel se snažil i v budoucnu obnovit impérium. Sem spadá i druhá cesta do Říma v letech 1368 – 1369. Cesta měla podpořit návrat papeže do Říma. Nebylo to však snadné, protože císař musel cestu prosadit i proti vůli některých kurfiřtů. Papeže Urbana V. zase delší pobyt v Itálii odradil od trvalého přesídlení z Avignonu. Karel přeci jen dosáhl momentálního úspěchu, když přivítal papeže ve Věčném městě, kde pak z jeho rukou přijala v bazilice sv. Petra 1. listopadu 1368 císařskou korunu Karlova čtvrtá manželka Alžběta Pomořanská. Vysoké náklady na druhý italský pobyt Karla donutily vzít si půjčku dokonce u papeže, kterou ale záhy vyrovnal prostřednictvím bankéřských domů v Lucce. Velkou finanční injekci získal od tohoto města na zpáteční cestě z Říma, kdy svou oblíbenou Luccu vymanil z podřízenosti Pisy a povolil jí zřídit univerzitu. Ale ani tehdy neodkázal změnit poměry v severní Itálii. Zakládací nebo obnovovací listiny vydal Karel kromě Prahy i sedmi univerzitám v Itálii – Cividale, Arezzu, Perugii, Sienně, Pavii, Florencii a Lucce.

Obr. 68
Setkání císaře
Karla IV. s papežem
Urbanem VI.

DYNASTICKÉ PROBLÉMY, KARLOVY MANŽELKY A DĚTI

Vedle politických úspěchů prvního desetiletí vlády Karel tíživě nesl nedostatek dědiců. V roce 1355 žila jediná Karlova dcera Kateřina a teprve 1358 se dočkal ze třetího manželství s Annou Svídnickou další dcery Elišky (†1373). Velmi obtížně se tak dala uskutečňovat sňatková politika, jako ji prováděl otec Jan.

Chybějící syn a dědic vedl Karla po římské korunovaci císařem k opakování nástupnických práv moravských Lucemburků Jana Jindřicha a jeho synů. Přesto si činil zřejmě nároky na český trůn i Rudolf Habsburský (†1365) jako manžel Karlovy dcery Kateřiny.

Vytouženého nástupce se Karel konečně dočkal 26. února 1361. Anna Svídnická porodila v Norimberku syna Václava, kterého pokřtil Arnošt z Pardubic v místním kostele sv. Sebalda. Do Čech Karel napsal radostný list oznamující narození dědice trůnu.

Karel opojen štěstím poslal zlato jako dar oltářů Karla Velikého v Cáchách o váze dítěte. A Karel zcela očividně představoval malého Václava světu nejen jako nástupce českého, ale i říšského trůnu. Karlovo štěstí zkazila brzká smrt třetí manželky.

Před uzavřením čtvrtého sňatku máme informace o chvilkovém milostném dobrodružství, ze kterého se narodil syn a Karel se k němu přihlásil.

Z politických i dynastických důvodů císař hledal další vhodnou partnerku. Stala se jí Alžběta Pomořanská, vnučka polského krále Kazimíra III. Velikého. Před korunovací nové královny nechal Karel korunovat českým králem svého dvouletého syna Václav IV. z předešlého manželství, aby bylo nezpochybnitelné Václavovo právo na českou korunu. Manželství s Alžbětou bylo poklidné a požehnané několika dětmi. Dospělosti se z nich dožili dva synové, Zikmund (1368-1437) a Jan (1370-1396), a dvě dcery, Anna (1366-1394) a Markéta (1373-1410). Alžbětě se dostalo nejvyšších poct císařovny, když byla za přítomnosti papeže i svého manžela korunována v bazilice sv. Petra v Římě.

UKONČENÍ SPORŮ S HABSBUKY

V roce 1364 se Karlovi podařilo urovnat dlouhodobé spory se zeťem Rudolfem IV. Habsburským. Provázány byly i s uherskými Anjouovci, kterým chyběl také dědic. Kdyby Lucemburkové vymřeli po meči i po přeslici, mají jejich země připadnout rakouským vévodům nebo jejich sestře Markétě (v dané chvíli čtvrté manželce Jana Jindřicha) a jejich potomkům, naopak kdyby vymřeli Habsburkové a současně zůstal bez dědiců král Ludvík Uherský, jeho matka i neteř Alžběta, pak měly habsburské rodové državy připadnout Lucemburkům.

DALŠÍ ÚZEMNÍ EXPANZE, ZÁVĚŤ A ZAJIŠTĚNÍ POTOMKŮ

V posledním desetiletí vlády Karel dovršil svou velkou teritoriální politiku koupí Dolní Lužice a Braniborska a zabýval se otázkou budoucí podoby rozsáhlého lucemburského dědictví. Svě představy o uspořádání dědictví jednotlivých členů lucemburské dynastie vtělil do dvou závětí (první verze – r. 1376, druhá mírně upravená verze – r. 1377). Po rozdělení území mezi dědice následoval podrobný popis posloupnosti na českém trůně, založený na principu prvorozenství (primogenitury). V případě vymření přímé linie rodu, by nastoupili příslušníci moravské větve – potomci Jana Jindřicha. A pokud by vymřeli všichni mužští dědici, přicházely v úvahu nároky dcer, ve stejném sledu jako u synů. Nástupnický řád zohlednil i budoucí volby římských králů, při kterých měli český král i braniborský kurfiřt postupovat shodně. Jelikož nevlastní bratr Karla - Václav Lucemburský neměl potomstvo, Lucembursko mělo po právu připadnout k České koruně. Další Karlovo úsilí směřovalo pro zajištění římské koruny pro Václava IV. A toho roku 1376 opravdu kurfiřti zvolili římským králem. Následně se podařilo zajistit pro syna Zikmunda podíl na polsko-uherském dědictví.

CESTA DO FRANCIE NA SKLONKU KARLOVA ŽIVOTA

Jako by Karel tušil blížící se konec svého života a rozhodl se vydat se na místa či za osobami svého mládí do Francie. Historici se dohadují o hlavním smyslu jeho cesty, ale zřejmě nejpravděpodobnějším cílem bylo představení a uvedení mladého králevice

Obr. 69
Císař Karel IV.
a syn Václav IV.
ve Francii.

Václava do světa velké politiky. Karel měl vždy na zřeteli postavení svých potomků. Mimo jiné chtěl jako císař Svaté říše římské svojí autoritou usmířit Francii s Anglií, které byly v dlouhém a vyčerpávajícím válečném konfliktu známém jako „stoletá válka“. Dejme slovo historiku Františku Palackému: „Však ačkoli o jeho tam pobytu máme před sebou deník velmi obšírný a dosti zajímavý, zůstáváme přece v nevědomí o pravém předmětu a zdaru jeho tehdejších vyjednávání. Ba zdá se, že ani nedosáhl ničeho kromě upokojení touhy své po milovaných za svého mládí místech i osobách. Když poprvé spatřil zase ovdovělou vévodkyni Isabellu Bourbonskou, sestru své první manželky Blanky a někdejší družku sestry své Jitky, tak veliká je oba dojala citu rozčilenost, že pro pláč naprosto ani mluvití nemohše, museli k tomu cíli podruhé sejít se - pozoruhodný to znak duševního života muže jinak tak málo sentimentálního. Také dav se vésti ke hrobům králů Karla i Filipa, vzpomínal vděčně i velebil vše, co dobrého a laskavého prokázali byli jemu za jeho mládí.“

Historička Eva Doleželová se zmiňuje o možném rozmazlování mladičkého Václava otcem Karlem: „Myslím si, že je to velké zjednodušení, že se Karel pouze snažil svému synovi předpřipravit cestu. Proto se, a úspěšně, snažil, aby byl korunován českým i římským králem, ještě za jeho života. Zároveň mu tím ale způsobil těžkosti, protože česká i říšská šlechta na něj nahlížena jako na člověka, kterému někdo zařídil jeho osud a kterého šlechta nevolila a nepotvrdila zcela dobrovolně. Víme, že i při římské volbě byla hlasy Karlem IV. částečně koupené. Na druhou stranu víme, že se pokusil také Václava od velmi útlého věku zasvěcovat do vysoké politiky a vozil jej na jednání politických špiček. Snažil se mu tak dát to nejlepší vychování. Když bych to úplně obrátila: Je otázka, jestli by Karel IV. byl tak úspěšným vládcem, kdyby si vyměnil pozici se svým synem. Byl by pak nucen vládnout v době, kdy vypuklo papežské schizma, v Evropě zuřila stoletá válka, v Čechách se začaly objevovat sice lokální, ale přesto významné, morové epidemie a k tomu se začalo radikalizovat i myšlenkové náboženské hnutí, které vyústilo až v husitskou revoluci.“ Karel se z Francie vrátil na jaře

roku 1378. V té době už mu zbývalo jen pár měsíců života. Čas, kdy na jeho místo nastoupí Václav IV. a české země čeká zcela nová epocha, se nezadržitelně blížil.“

CÍSAŘOVO ÚMRTÍ

Počátkem listopadu si císař Karel IV. trávící čas doma zlomil krček kyčelního kloubu levé nohy a byl nucen ulehnout. Nehybnost vyvolala zánět plic, kterému panovník podlehl. Smrt nastala v předvečer svátku sv. Ondřeje v hradním paláci 29. listopadu 1378. Naše země se zahalila do smutku. Okamžitě začaly být připravovány smuteční obřady, na jejichž konci bylo 16. prosince 1378 tělo Karla IV. uloženo do krypty v katedrále svatého Víta. Událost se netýkala jen českých zemí, postihla celou říši, protože na místo zemřelého římského panovníka nastoupil již dříve zvolený syn Václav IV. Jednalo se o nezvyklou věc. Císaři se svojí péčí o rod Lucemburků podařilo zvolit ještě za svého života syna Václava římským králem. Od nového vládce se čekaly činy k zajištění míru v říši a k řešení papežského schizmatu.

Obr. 70
Hrob Karla IV.
v kryptě katedrály
sv. Víta.

ODKAZ OTCE VLASTI – VÝZNAM VLÁDY

Titul „Otec vlasti“ – „Pater patriae“ pronesl v pohřební řeči nad rakví císaře Karla IV. Vojtěch Raňkův z Ježova, profesor teologie a rektor pařížské Sorbonny. Byl to původně formální titul římských senátorů, ale v souvislosti s úspěšnou vládou císaře Karla IV. se vžilo toto označení pro našeho nejúspěšnějšího vladaře vzhledem k jeho **zakladatelskému** dílu a jeho snaze o **právní** stabilizaci a zakotvení v rámci Svaté říše římské.

Karlův odkaz lze spatřovat také ve **státnickém** díle, vytvoření soustátí Země Koruny české a připojení nových území k našemu státu. Z mezinárodního hlediska přispěl k ukončení papežského schizmatu a reformoval systém volby římských králů.

Obr. 71
Karel IV. a mladý
Václav IV. na
votivním obrazu
Jana Očka z Vlašimi
z roku 1371.

ZDROJE OBRÁZKŮ:

WIKIPEDIA.CZ

OSOBNÍ ARCHIV AUTORA

PRAMENY A LITERATURA:

- Bauer, J. Karel IV. císař a král, Praha, 2016
Bauer, J. Lucemburkové rozhádaná rodinka, Praha, 2015
Bauer, J. Podivné konce českých panovníků, Třebíč 2001
Čechura, J. Karel IV. - Na dvojím trůnu, Praha, 2016
Čechura, J., Hlavačka, M., Maur, E. Ženy a milenky českých králů. Praha: Akropolis, 1998.
Čornej, Petr. Osudy českých králů a královen: od Přemyslovce Vratislava II. k Habsburkovi Karlu I. Praha: Reader's Digest, 2013.
Hora-Hořejš, P. Toulky českou minulostí 2, Praha, 1991
Karel IV., Víta Caroli, Vlastní životopis, Praha, 2015
Kavka, F. Karel IV. - Historie života velkého vladaře, Praha, 2002
Kavka, F. Karel IV. – Královské sňatky, Praha, 2016
Kavka, F. Korunovace Karla IV. císařem Sv. říše římské, Praha 2002
Kavka, František. Čtyři ženy Karla IV. Praha: Paseka, 2002
Kuthan, J., Royt, J. Karel IV., Praha, 2016
Lesný, I. Zprávy o nemocech mocných, Praha, 1989
Spěváček, J. Král diplomat, 1296–1346. Praha, 1982
Spěváček, J. Karel IV., Praha, 1979
Šmahel, F., Bobková, L. Lucemburkové, Praha, 2012